

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ПОЛІТИЧНИХ І ЕТНОНАЦІОНАЛЬНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
ім. І. Ф. КУРАСА**

УДК 329.7.001:33(477)(043.3)

ТРОФИМЕНКО Микола Валерійович

**АНТИГЛОБАЛІСТСЬКИЙ РУХ І УКРАЇНА:
ПОЛІТОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ**

Спеціальність 23.00.02 – політичні інститути та процеси

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата політичних наук

Київ – 2011

Дисертацією є рукопис

Виконано на кафедрі міжнародних відносин та зовнішньої політики

Маріупольського державного університету Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України

Науковий керівник — доктор політичних наук, професор, член-кореспондент Національної академії педагогічних наук України, Заслужений працівник освіти України
Балабанов Костянтин Васильович,
 Маріупольський державний університет, ректор, завідувач кафедри міжнародних відносин та зовнішньої політики.

Офіційні опоненти: доктор політичних наук, професор
Головченко Володимир Іванович,
 Інститут міжнародних відносин Київського національного університету ім. Т. Г. Шевченка, професор кафедри країнознавства;
 кандидат філософських наук
Щербенко Едуард Васильович,
 Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України, провідний науковий співробітник відділу теоретичних та прикладних проблем політології.

Захист відбудеться “12” квітня 2011 р. о 14⁰⁰ год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.181.01 в Інституті політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України за адресою: 01011, м. Київ, вул. Кутузова, 8, зала засідань вченої ради (кім. 202).

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України (кім. 218).

Автореферат розіслано “05” березня 2011 р.

Вчений секретар
 спеціалізованої вченої ради,
 доктор політичних наук

Г. І. Зеленько

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Найбільш поширений суспільно-політичний процес сучасного світу – глобалізація – впливає практично на всі сторони життєдіяльності суспільства (політичну, економічну, культурну, освітню, військову, екологічну та інші). Суперечливість наслідків цього суспільно-політичного процесу для держав світу призвела до того, що одним з головних міжнародних конфліктів епохи глобалізації став конфлікт між її прихильниками та противниками – антиглобалістами.

З одного боку, глобальні проблеми людства, такі як голод, глобальне потепління, розповсюдження зброї масового знищення, пандемії та багато інших, неможливо вирішити без об'єднання, глобалізації зусиль усіх держав. З іншого – цей процес породжує цілу низку негативних явищ: гегемонія великих транснаціональних корпорацій у світовій економічній системі, надзвичайна взаємозалежність національних економік, банківських систем, поглиблення нерівності як у окремих країнах, так і між країнами, що підриває основи соціальної солідарності та багато інших.

Сьогодні в суспільній свідомості ці процеси асоціюються з неоліберальною моделлю глобалізації. Саме її негативні наслідки й спричинили появу антиглобалістського руху. Особливості цього руху та антиглобалізму в цілому ставлять перед дослідниками завдання теоретичного осмислення цих явищ. Це особливо важливо, адже антиглобалістський рух не тільки представляє одну із форм соціального протесту, але й проявляється на рівні ідеології, громадської думки та політичної практики, а саме виступає і як теоретична концепція, і як суспільно-політичний процес.

У якості основних мішеней антиглобалісти обрали символи глобального капіталізму – Велику вісімку, Міжнародний валютний фонд, Світову торговельну організацію, Світовий банк, Давоський форум, інтеграційні угруповання – Європейський Союз (ЄС), Північноамериканську зону вільної торгівлі (НАФТА) та інші. Зокрема, антиглобалісти вбачають у діяльності вищезазначених організацій основну причину поглиблення прірви між бідними та багатими країнами й тому намагаються зірвати їх конференції, зустрічі на вищому рівні тощо.

Ступінь наукової розробки теми детально викладено у підрозділі 1.2. дисертаційного дослідження. Загалом, варто зазначити, що окремі аспекти розвитку глобалізації, її вплив на розвиток політичного процесу розглядали у своїх роботах У. Бек, Б. Ліндсі, Ю. Норберг, З. Бауман, Д. Сорос, І. Валлерстайн, О. Чумаков, М. Делягін, М. Лебедева. Дослідженню причин виникнення антиглобалістського руху, факторів, що зумовили його формування та становлення, значну увагу у своїх працях приділяють О. Бузгалін, Б. Кагарлицький, С. Гуфаров, К. Денчев, К. Майданик, Ф. Войтоловський, А. Мітсіу, Д. Хелд, Е. Макгрю, Н. Кляйн, К. Агітон та інші.

Проблеми розвитку інформаційних технологій, їх вплив на активізацію процесу глобалізації, становлення та розвиток антиглобалістського руху розглядають у своїх роботах А. Єляков, Е. Василевський, Г. Ровинська, Г. Почепцов, О. Зернецька та інші.

Великий вплив на формування концептуальних, теоретико-методологічних засад даного дослідження справили наукові праці зарубіжних дослідників, зокрема, російських – О. Бузгаліна, А. Колганова, К. Денчева, О. Богатурова, М. Лебедевої; французьких – К. Агітона, Е. Фуж`є; грецьких – А. Мітсіу, Е. Грігоріаду; німецьких – У. Бека; англійських – Д. Хелда, Е. Макгрю, Т. Левіта, П. Еванса та багатьох інших.

У роботах вітчизняних науковців питання негативних наслідків глобалізаційних процесів, антиглобалістського руху залишаються найменш дослідженими. Певні аспекти означеної проблематики розглядали у своїх роботах І. Алексеєнко, А. Березний, Н. Рогожина, А. Селезньова та інші.

У дисертації були також враховані наукові позиції щодо проблем глобалізації таких учених, як К. Балабанов, Ф. Рудич, М. Баймуратов, В. Головченко, Е. Щербенко та інших.

Незважаючи на наявність публікацій з означеної проблематики, рівень її теоретичного осмислення слід визнати недостатнім, потребують комплексного дослідження питання соціально-політичних підвалин виникнення та еволюції антиглобалістського руху, організаційно-економічних засад його функціонування, форм і методів діяльності антиглобалістів у різних регіонах світу, зокрема в Україні. Усе це і зумовило актуальність, мету, завдання, логіку і структуру дисертаційного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано в рамках комплексних науково-дослідних тем кафедр міжнародних відносин та зовнішньої політики та міжнародної економіки Маріупольського державного університету: «Проблеми інтеграції України у світовий економічний та політико-правовий простір» (номер державної реєстрації 0105U008912) та «Розвиток зовнішньоекономічних та політичних відносин України в умовах глобалізації» (номер державної реєстрації 0108U008420).

Мета і завдання дослідження. Метою дисертації є аналіз сутності антиглобалістського руху як суспільно-політичного процесу сучасного світу, особливостей його структурної організації, політичної практики та діяльності в Україні.

Досягненню цієї мети підпорядковане вирішення таких **завдань**:

- систематизувати теорії глобалізації, в рамках яких визначають основні протиріччя та негативні наслідки цього процесу, що стали підґрунтям розвитку антиглобалістського руху, а також розкрити основні концептуальні підходи антиглобалізму;
- розглянути основні джерела дослідження антиглобалістського руху, визначити стан його наукової розробки;

- дослідити історію виникнення антиглобалістського руху та систематизувати етапи його розвитку; вивчити процес становлення антиглобалістських організацій та виявити їх основні типології; визначити організаційно-економічні засади діяльності антиглобалістського руху;
- проаналізувати основні форми та методи діяльності антиглобалістів залежно від регіональних особливостей;
- дослідити основні антиглобалістські організації Європи (яка є найбільш глобалізованим регіоном світу, у якому присутні всі типи антиглобалістських організацій, які використовують усі наявні на сьогодні методи та форми діяльності) та систематизувати особливості їх розвитку та діяльності;
- на основі аналізу виявити особливості розвитку українських антиглобалістських організацій в контексті європейської моделі цього руху.

Об'єктом дисертаційного дослідження є антиглобалістський рух як суспільно-політичний процес, інституціоналізовані форми проявів антиглобалістського руху, напрями діяльності, регіональні особливості та джерела фінансування антиглобалістських організацій.

Предметом дослідження є становлення та розвиток антиглобалістських організацій та їх вплив на політичні процеси в Україні.

Методологія дослідження. Методологічну основу дослідження становить система філософсько-світоглядних, загальнонаукових і спеціальних методів. Діалектичний метод дав змогу розглянути процеси глобалізації та антиглобалістського руху в розвитку та взаємозв'язку, виявити їх усталені напрями і закономірності. Застосування системного та структурно-функціонального методів дозволило визначити місце антиглобалістського руху в світовому політичному процесі, основні типології антиглобалістських організацій та організаційно-економічні засади антиглобалістського руху в цілому. Використання історичного методу дозволило здійснити аналіз історичного розвитку та становлення антиглобалістського руху як суспільно-політичного процесу. Використання порівняльного методу дозволило виявити основні спільні риси та розбіжності в розвитку антиглобалістського руху в основних регіонах світу. Прогностичний метод сприяв окресленню перспектив розвитку антиглобалістського руху в Україні.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в поглибленні теоретико-методологічних основ дослідження антиглобалістського руху та розробці науково-практичних підходів щодо включення українських антиглобалістських організацій до європейської моделі цього руху.

На основі одержаних результатів у дисертації:

вперше:

обґрунтовано та доведено існування зв'язку між формами та методами діяльності антиглобалістських організацій та регіоном їх розміщення. У різних регіонах світу рух має різні організаційні форми, джерела фінансування, програмні завдання та багато інших особливостей. Так, у Північній Америці та Європі антиглобалістський рух має велику кількість напрямів, використовує всі форми та методи діяльності, має більш широкий перелік спонсорів, в Азії та Африці антиглобалістський рух найчастіше зводиться до боротьби з однополярністю світу, за гідні умови та достойну оплату праці, рівні права чоловіків і жінок тощо. Фінансово антиглобалістським організаціям цих регіонів допомагають їх партнери із Північної Америки та Європи. Антиглобалістські організації Латинської Америки є досить розвиненими, зважаючи на те, що антиглобалістський рух в цілому зародився у цьому регіоні у 1994 році. Унікальною ознакою латиноамериканського антиглобалістського руху є присутність антиглобалістської риторики у провідних політичних діячів країн регіону;

удосконалено:

науково-методичні основи дослідження антиглобалістського руху як суспільно-політичного процесу через введення в науковий обіг нових джерел та літератури, зокрема іноземними мовами, що дають змогу більш глибоко дослідити антиглобалістський рух;

типології антиглобалістських організацій за рахунок введення додаткових класифікаційних одиниць, їх систематизації, а саме: за напрямками (чисті антиглобалісти, борці за альтернативну глобалізацію, антиглобалістські організації лівого та правого толку, екологічні, пацифістські організації, борці за гендерну рівність, селянські організації, організації, що виступають проти «потогінних» виробництв, за списання боргів країн Півдня, проти окремих міжурядових та міждержавних організацій та інші), формами (он-лайн мережі (товариства), спеціалізовані Інтернет-крамниці, просвітницькі організації, соціальні форуми тощо) та методами (радикальні, помірні) діяльності тощо;

організаційно-економічні засади функціонування антиглобалістських організацій, а саме визначено основні джерела фінансування (приватні пожертви, кошти приватних та державних фондів, надходження від продажу спеціалізованої літератури, предметів із логотипами, членські внески, прихована спонсорська допомога з боку бізнесменів, ТНК, політиків), напрями використання залучених коштів (підтримка сайту, інформаційні технології, агітаційні матеріали, оренда приміщення, заробітна плата та інші), механізми звітування тощо;

отримало подальший розвиток:

понятійно-категоріальний апарат, а саме надано визначення понять «антиглобалізм», «антиглобалістський рух», «альтерглобалістський рух». Антиглобалізм – це сукупність ідеологій, направлених проти негативних наслідків процесу глобалізації. Антиглобалістський рух – це сукупність різних міжнародних, регіональних, локальних організацій, які не погоджуються з

нинішньою моделлю розвитку глобалізації, або виступають взагалі проти неї, основною формою боротьби вважають акції протесту, які можуть бути як мирними, так і навпаки, активно використовують сучасні інформаційні технології та не визнають будь-яких проявів ієрархічної структури побудови своїх організацій. Альтерглобалістський рух – рух за альтернативну глобалізацію, глобалізацію без негативних наслідків;

етапи розвитку антиглобалістського руху, зокрема запропоновано таку періодизацію розвитку руху: перший етап – друга половина ХХ ст. – до 1994 року, другий – 1994 рік – 11 вересня 2001 року, третій – 2001 рік – до теперішнього часу;

систематизація особливостей розвитку та діяльності європейських антиглобалістських організацій. У Європі присутні всі відомі типи та форми антиглобалістських організацій, які фінансово, інформаційно та методично допомагають антиглобалістським організаціям країн, що розвиваються;

теоретико-методологічні засади розвитку українських антиглобалістських організацій відповідно до європейської моделі антиглобалістського руху в контексті реалізації європейського спрямування зовнішньої політики України.

Теоретичне і науково-практичне значення одержаних результатів.

Основні положення, висновки та матеріали дослідження можуть слугувати відправною точкою для більш детальної розробки, аналізу та поглибленого дослідження проблем, пов'язаних із антиглобалістським рухом.

Результати дослідження можуть бути використані при підготовці навчальних та спеціалізованих курсів з політології, глобалістики, державного управління, соціології, геополітики тощо.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження були оприлюднені автором у виступах та публікаціях на таких наукових форумах: VIII Всеукраїнській науково-практичній конференції «Молодь, освіта, наука, культура і національна свідомість» (Київ, 2005 р.); Міжнародній науковій конференції студентів, аспірантів та молодих вчених «Актуальні проблеми новітньої історії» (Луганськ, 2006 р.); Всеукраїнській студентській науково-практичній конференції «Перший крок у науку» (Луганськ, 2006 р.); II – V Всеукраїнських науково-практичних конференціях «Особливості інтеграції України в світовий економічний та політико-правовий простір» (Маріуполь, 2006 р. – 2009 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Дні науки історичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка – 2007» (Київ, 2007 р.); Міжнародній науковій конференції «Міжнародна інформація: історія, теорія, практика» (Київ, 2008 р.); IV – VI Всеукраїнських науково-практичних конференціях молодих вчених «Українська державність: історія і сучасність» (Маріуполь, 2007 р. – 2009 р.); XI, XII Підсумкових науково-практичних конференціях викладачів Маріупольського

державного університету (Маріуполь, 2009 р., 2010 р.); X Міжнародній науково-практичній конференції студентів та молодих учених «Політ – 2010. Сучасні проблеми науки». (Київ, 2010 р.); Міжнародному молодіжному науковому форумі «Ломоносов – 2010» (Москва, 2010 р.) та обговорені на засіданнях кафедри міжнародних відносин та зовнішньої політики Маріупольського державного університету.

Публікації. Основні теоретичні положення і висновки дисертаційного дослідження викладені у 26 наукових роботах, у тому числі 8 наукових статтях, опублікованих у фахових наукових виданнях з політичних наук, перелік яких затверджено ВАК України.

Структура та обсяг роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, восьми підрозділів, висновків, списку використаних джерел (212 найменувань на 20 сторінках) та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 179 сторінок, із них основного тексту – 154 сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, визначено її зв'язок з науковими планами та програмами, мету й завдання, об'єкт і предмет, методи дослідження, наукову новизну одержаних результатів, їх практичне значення, наводяться дані про апробацію результатів та публікації автора за темою дисертаційного дослідження, його структуру й обсяг.

У **першому розділі «Теоретико-методологічні засади дослідження антиглобалістського руху»** розглядаються основні категорії дослідження, визначається стан наукової розробки, характеризуються та розглядаються основні джерела дослідження антиглобалістського руху.

У **підрозділі 1.1. «Теорії та поняття антиглобалістського руху»** систематизовано основні теорії глобалізації (класична школа, школа трансформістів, школа гіперглобалістів, школа скептиків) та антиглобалістського руху (антиглобалізм, альтерглобалізм). Обґрунтовано, що антиглобалістський рух являє собою суспільно-політичний процес, до якого залучена велика кількість організацій різного ідеологічного спрямування, територіального розміщення. Антиглобалізм виник як реакція на негативні наслідки (соціальні, економічні, екологічні та інші), спричинені неоліберальною моделлю розвитку глобалізації.

У **підрозділі 1.2. «Стан наукової розробки, джерела та методи дослідження»** на основі вивчення зарубіжної історіографії питання антиглобалістського руху систематизовано основні концепції антиглобалізму як суспільно-політичного процесу через введення в науковий обіг нових джерел та літератури іноземними мовами (О. Бузгалін, А. Колганов, К. Денчев, О. Богатуров, М. Лебедева, К. Агітон, Е. Фуж`є, А. Мітсіу, Е. Грігоріаду, У. Бек, Д. Хелд, Е. Макґрю, Т. Левіт, П. Еванс тощо), що дозволило удосконалити науково-методичні основи дослідження. В Україні

проблема антиглобалістського руху є недостатньо вивченою, що підтверджується незначною кількістю публікацій, основну частину яких опубліковано у періодичних та Інтернет-виданнях. Виявлено, що українські дослідники (І. Алексеєнко, А. Березний, Н. Рогожина, А. Селезньова та інші) найчастіше розглядають антиглобалістський рух у рамках масштабних досліджень глобалізації та її неоліберальної моделі розвитку.

У другому розділі **«Сутність антиглобалістського руху як суспільно-політичного процесу»** розглядаються історія виникнення та еволюція антиглобалістського руху, різні підходи до визначення його хронології та типології, досліджуються організаційно-економічні засади діяльності антиглобалістських організацій, зокрема джерела фінансових надходжень, напрямки використання залучених коштів.

У підрозділі 2.1. *«Соціально-політичні підвалини виникнення та еволюції антиглобалістського руху»* досліджено історію становлення та еволюцію антиглобалістського руху, що дозволило систематизувати основні етапи розвитку: перший етап (друга половина ХХ ст. – до 1994 р.) характеризувався діяльністю рухів, які передували появі антиглобалістського руху; другий етап (1994 р. – 11 вересня 2001 р.) – основною ознакою стало зародження сучасної протестної діяльності, спрямованої на боротьбу з глобалізацією та неолібералізмом, яка характеризується зміною стратегії поведінки антиглобалістських організацій в умовах посилення державної протидії антиглобалістським акціям протесту після терактів 11 вересня в Нью-Йорку; третій етап (2001 р. – до теперішнього часу) – характеризується створенням Всесвітнього соціального форуму, аналізом антиглобалістськими організаціями своєї діяльності та проведенням чисельних конференцій та дискусій щодо перспектив руху.

Підрозділ 2.2. *«Формування антиглобалістських організацій, їхня типологія»* присвячений дослідженню політичного спектру та складу антиглобалістського руху, який представлений широким колом суб'єктів. Нараховується велика кількість типів антиглобалістських організацій, об'єднаних критикою того ладу, згідно з яким відбувається поширення глобалізації. Різноманітність груп та течій, які беруть участь у антиглобалістському русі, не дозволяє до теперішнього часу виділити чіткі, сформовані організаційні структури. Учасники руху розглядають цей факт як його перевагу або навіть новий тип організації, заснований на мережевому принципі. Завдяки Інтернету організація протестних заходів не вимагає існування бюрократичного апарату та чіткої ієрархії. Антиглобалісти в своїй діяльності дуже активно використовують й інші новітні досягнення інформаційних технологій. За допомогою мобільних телефонів, засобів навігації координують свої дії під час проведення великих заходів.

У підрозділі 2.3. *«Організаційно-економічні засади функціонування антиглобалістського руху»* зазначається, що антиглобалістські організації змогли створити достатньо ефективну систему свого фінансування, зокрема за рахунок приватних пожертв, коштів фондів, надходжень

від продажу книг, брошур та відеоматеріалів, різноманітних предметів з логотипами організацій або популярною символікою, членських внесків тощо. В світі поширюється практика, коли впливові бізнесмени (Дж. Сорос та інші), ТНК (Coca-Cola Comp. тощо), політики виступають спонсорами діяльності антиглобалістських організацій для досягнення своїх цілей, – серед яких можуть бути обмеження, що вводяться міжнародними організаціями, національними урядами, а саме: квотування імпорту або експорту, податкові режими тощо.

У **третьому розділі «Діяльність антиглобалістських організацій»** досліджуються регіональні особливості форм та методів діяльності антиглобалістських організацій, більш докладно звертається увага на діяльність антиглобалістів у Європі та в Україні.

У *підрозділі 3.1. «Соціальні й політичні техніки діяльності антиглобалістів: регіональні особливості»* доведено, що підґрунтя розвитку антиглобалістського руху в різних країнах та регіонах є різним, що пов'язано з соціально-економічними та політичними відмінностями країн, неоднаковим ступенем їх залучення до процесів глобалізації. Рух ставить перед собою різні завдання залежно від регіону діяльності. Так, у Північній Америці та Європі антиглобалістський рух є найбільш розвиненим, зокрема в регіонах присутні всі організаційні форми діяльності антиглобалістів, які використовують усі наявні методи роботи. В Азійському та Африканському регіонах рух не досить розвинений, основними вимогами антиглобалістів часто стають: рівні права жінок та чоловіків, гідні умови та оплата праці, антиамериканська риторика тощо. Характерно, що антиглобалістські організації розвинених країн Північної Америки та Європи фінансово та організаційно сприяють діяльності антиглобалістів у країнах, що розвиваються, зокрема в Україні.

У *підрозділі 3.2. «Діяльність антиглобалістських організацій в Європі»* обґрунтовано та визначено, що європейський антиглобалістський рух є одним з найбільш розвинутих у світі. У регіоні представлена велика кількість антиглобалістських організацій. Країни Європейського континенту дуже часто стають місцями міжнародних зустрічей лідерів країн світу, самітів міжурядових організацій. Цим користуються активісти антиглобалістських організацій, які постійно проводять свої акції протесту. Розглядаючи протестні заходи антиглобалістів на прикладі конференції COP 15 у Копенгагені взимку 2009 року, можна констатувати фундаментальну підготовку, продуманість та ефективність усіх запланованих заходів антиглобалістів, які, незважаючи на суворі заходи безпеки світових лідерів, завжди вносять свої корективи в проведення міжнародних заходів, блокуючи дороги, прориваючись безпосередньо до місця проведення міжнародного заходу, змінюючи тим самим характер політичних рішень урядів окремих країн та міжнародних організацій тощо.

У підрозділі 3.3. «Антиглобалістський рух в Україні» досліджено розвиток українських антиглобалістських організацій в контексті реалізації євроінтеграційного спрямування зовнішньої політики України.

На основі аналізу доведено, що в Україні існує невелика кількість антиглобалістських організацій, відтак рух загалом є не досить розвинутим. Це пояснюється ще недостатньою інтегрованістю України у світові економічні процеси. Уявлення українців про антиглобалістський рух формується під впливом ЗМІ, які через низку обставин досить упереджено інформують про акції антиглобалістів. Український антиглобалістський рух ще не має великого досвіду боротьби за соціально-економічні та політичні права, а відтак і відповідного впливу на розвиток політичних процесів в Україні, позитивним фактом є те, що в Україні відкриваються філії міжнародних незалежних ЗМІ (Українська Індімедія), які основною своєю метою бачать правдиве донесення новин до громадян.

ВИСНОВКИ

У дисертаційному дослідженні проаналізовано сутність антиглобалістського руху як суспільно-політичного процесу сучасного світу, особливості його структурної організації, політичної практики та діяльності в Україні. Основні науково-практичні результати роботи дозволили зробити такі висновки:

1. Вітчизняна історіографія та джерельна база антиглобалістського руху представлена невеликою кількістю статей, Інтернет-публікацій. Українські вчені частіше за все звертаються до вивчення антиглобалістського руху в рамках досліджень глобалізації та її неоліберальної складової. Можна констатувати недостатність вивчення проблеми в Україні. Антиглобалістський рух є більш вивченим за кордоном. Існує значна кількість літератури та джерел, які звертаються до розробки питання антиглобалістського руху в теоретичному та практичному аспектах. Існує також багато підходів та концепцій з нашої тематики.

2. Аналіз вітчизняних та зарубіжних джерел і літератури дозволяє стверджувати, що на сьогодні не існує однозначного визначення глобалізації та її неоліберальної моделі. Більше того, не існує єдиного трактування антиглобалістського руху. Очевидно, що його неоднорідність як за напрямками діяльності, складом, так і за класовою, регіональною та національною приналежністю зумовлює певні труднощі, що не дозволяють виробити єдине визначення, яке могло б розкрити сутність руху у всій його повноті. Більше того, однакості в цьому питанні немає також і серед учасників антиглобалістського руху.

На думку автора, антиглобалізм – це сукупність ідеологій, направлених проти негативних наслідків процесу глобалізації; антиглобалістський рух – це сукупність різних міжнародних,

регіональних, локальних організацій, які не погоджуються з нинішньою моделлю розвитку глобалізації, або виступають взагалі проти неї, основною формою боротьби вважають акції протесту, які можуть бути як мирними, так і навпаки, активно використовують сучасні інформаційні технології та не визнають будь-яких проявів ієрархічної структури побудови своїх організацій. Альтерглобалістський рух – рух за альтернативну глобалізацію, глобалізацію без негативних наслідків.

3. Зародження антиглобалістського руху відбувалося на ґрунті, підготовленому різноманітними громадськими рухами країн Західної Європи та Північної Америки другої половини ХХ століття. Це дало можливість частині найактивніших організацій (пацифістських, феміністських, екологічних, профспілкових, студентських та інших) долучитись до руху. Безпосереднім поштовхом до формування цілісного руху стало повстання індіанців 1 січня 1994 року в Мексиці (штат Чіапас), а також зрив зустрічі міністрів країн-членів СОТ у Сіетлі в листопаді 1999 року. Ці події є своєрідними точками відліку існування антиглобалізму. З 1994 по 11 вересня 2001 року проходить період формування антиглобалістських організацій, активізація їх діяльності, пов'язана із посиленням тиску неолібералізаційних процесів. Після терактів 11 вересня 2001 року змінюється тактика поведінки антиглобалістів через постійно зростаючий тиск правоохоронних органів. З 2001 року практична діяльність антиглобалістів розширюється до світових масштабів через заснування щорічного форуму антиглобалістських організацій, який дозволив координувати діяльність активістів антиглобалістського руху всього світу.

4. Антиглобалістський рух представлений широким спектром організацій, різних за структурою, напрямками, методами та формами діяльності. До складу руху входять: пацифістські, студентські, профспілкові, феміністські, селянські, екологічні організації. Деякі вчені називають терористичні організації одним з проявів антиглобалістського руху.

5. Антиглобалістські організації використовують різноманітні способи залучення коштів для своїх потреб. Джерелами таких надходжень можуть бути державні й приватні фонди, індивідуальні пожертви простих членів організацій, великих бізнесменів, філантропів. Антиглобалісти активно використовують Інтернет-крамниці, виробляють недешеву екологічно чисту продукцію під спеціальним лейблом і тощо. При цьому варто зазначити, що така продукція є дуже популярною серед громадян розвинених країн.

6. Рівень регіонального розвитку безпосередньо впливає на розвиток антиглобалістських організацій, їх форми та методи діяльності. Так, у країнах сталої демократії антиглобалістський рух є більш розвинутим, ніж у країнах, що розвиваються. Характерно також те, що діяльність більшості антиглобалістських організацій світу спрямована на вирішення проблем третього світу, хоча більшість активістів цих організацій працює в розвинених країнах. У країнах, що розвиваються, характерними є виступи антиглобалістів за належні умови праці, заробітну платню,

тобто за вирішення питань, які безпосередньо стосуються мешканців країн розташування антиглобалістів. Активісти антиглобалістських організацій розвинених країн у більшості своїй виступають за вирішення проблем, пов'язаних з екологією, гендерною рівністю, голодом у бідних країнах, боргами їх урядів перед міжнародними організаціями (МВФ, Світовий банк та інші). Антиглобалісти всього світу активно використовують Всесвітні соціальні форуми, Інтернет-конференції та інші форми спілкування для обміну думками, досвідом та планами роботи. Регіонально антиглобалістський рух більш розвинений у країнах Європи та Північної Америки. Рух у країнах Африки та Азії дотується антиглобалістськими організаціями розвинених країн.

7. Європейський антиглобалістський рух, діяльність якого обмежується кордонами країн-членів ЄС, є досить розвиненим і характеризується наявністю всіх типів та форм антиглобалістських організацій, які існують сьогодні. Європа є одним з найзаможніших регіонів світу, у якому дислокуються штаб-квартири багатьох міжнародних організацій, проводяться великі міжнародні саміти, конференції голів держав та інші заходи. Тому, саме в європейських країнах виникли найбільш потужні антиглобалістські організації, які розповсюдили свою діяльність на весь світ та намагаються допомагати своїм колегам з країн, що розвиваються, надаючи фінансову, інформаційну підтримку їх організаціям.

8. Незважаючи на невелику кількість антиглобалістських організацій, цей рух усе ж таки присутній в Україні. Україна відчула вплив глобалізації вже з перших років незалежності, коли її економіка та суспільна сфера стали відкритими для світу. З того часу наша держава невпинно долучається до глобалізаційних процесів, відчуваючи на собі як позитивні, так і негативні наслідки глобалізації. Серед особливостей розвитку українського антиглобалістського руху в контексті його європейської моделі розвитку слід назвати такі: по-перше, позначаються особливості періоду переходу до ринкової економіки, який переживає Україна, коли з одного боку загострюються соціальні протиріччя, які створюють підґрунтя для невдоволення мас, але з іншого – відповідальність за виниклі проблеми маси покладають головним чином на національну владу; по-друге, існують технічні, мовні бар'єри, які перешкоджають підключенню українців до міжнародних акцій антиглобалістів; по-третє, у Європі антиглобалістський рух розвивався на фундаменті величезного досвіду захисту прав робітників та громадян. В Україні такий досвід боротьби за соціально-економічні та політичні права ще не напрацьований.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях з політичних наук:

1. Трофименко М. В. Антиглобалізм та пацифізм проти інтеграційних процесів у сучасному світі / М. В. Трофименко // Нова парадигма: Журнал наукових праць. — 2007. — Вип. 65. — Ч. 2. — С. 279—285.

2. Трофименко М. В. Сучасні інформаційні технології у антиглобалістському русі / М. В. Трофименко // Актуальні проблеми міжнародних відносин: Збірник наукових праць. — 2008. — Випуск 80. — Частина I (у двох частинах). — С. 190—195.
3. Трофименко М. В. Особливості діяльності антиглобалістських організацій на регіональному рівні / М. В. Трофименко // Сучасна українська політика. Політики і політологи про неї. — 2009. — Випуск 18. — С. 395—410.
4. Трофименко М. В. Антиглобалістський рух: ідеологія та джерела фінансування / М. В. Трофименко // Гілея : Збірник наукових праць. — К., 2009. — Вип. 19. — С. 302—309.
5. Трофименко М. В. Антиглобалістський рух та міжнародний тероризм / М. В. Трофименко // Гілея : Збірник наукових праць. — К., 2009. — Спецвипуск. — С. 298—303.
6. Трофименко М. Еволюція антиглобалістського руху / М. Трофименко // Сучасна українська політика. Політики і політологи про неї. — 2010. — Випуск 20. — С. 379—390.
7. Трофименко М. Сутність антиглобалістського руху / М. Трофименко // Віче. — 2010. — № 14 (275). — С. 26—29.
8. Трофименко М. В. Історіографія дослідження антиглобалістського руху / М. В. Трофименко // Гілея : Збірник наукових праць. — К., 2010. — Вип. 40. — С. 401—411.

Тези наукових доповідей:

1. Трофименко Н. Украина и пацифистское движение / Н. Трофименко // Україна у світовому історичному процесі: тези доповідей міжрегіональної студентської наукової конференції (15 жовтня 2004 р.). — Маріуполь : МДГУ, 2004. — С. 39.
2. Трофименко М. В. «Культура миру» – ідеологічна основа «Нового пацифізму» / М. В. Трофименко // Україна і світ: історія і сучасність: збірник тез міжрегіональної студентської науково-практичної конференції (18 листопада 2005 р.). — Маріуполь : МДГУ, 2005. — С. 86.
3. Трофименко М. В. Пацифізм: вчора, сьогодні, завтра / М. В. Трофименко // Молодь, освіта, наука, культура і національна свідомість: збірник матеріалів VIII Всеукраїнської науково-практичної конференції (Київ, 2005 р.). — У 6-ти томах. — К. : Видавництво Європейського університету, 2005. — Т.5. — С. 244—246.
4. Трофименко М. В. «Новий пацифізм»: сутність та тенденції розвитку / М. В. Трофименко // Перший крок у науку: матеріали Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції. — Т. 2: Соціально-гуманітарні та філологічні науки. — Луганськ : Поліграф ресурс, 2006. — С. 117—121.

5. Трофименко М. В. Антиглобалістські організації в сучасному світі / М. В. Трофименко // Актуальні проблеми новітньої історії: матеріали Міжнародної наукової конференції студентів, аспірантів та молодих вчених (23 листопада 2006 р.). — Луганськ, 2006. — С. 107—109.
6. Трофименко М. В. Рух антиглобалістів у сучасних міжнародних відносин / М. В. Трофименко // Українська державність: історія і сучасність: збірник тез III міжрегіональної студентської наукової конференції (24 листопада 2006 р.) / За ред. К. В. Балабанова. — Маріуполь : МДГУ, 2006. — С. 102—103.
7. Трофименко М. В. Антиглобалістское движение: экономический аспект / М. В. Трофименко // Особливості інтеграції України в світовий економічний та політико-правовий простір: матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції (08 грудня 2006 р.). — Маріуполь : МДГУ, 2006. — С. 42—44.
8. Трофименко М. В. Пацифізм та антиглобалізм / М. В. Трофименко // Дні науки історичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка – 2007: матеріали міжнародної науково-практичної конференції: матеріали доповідей та виступів / За заг. ред. д.і.н., проф. Б. М. Гончара. — Вип. I. — Секція: нова та новітня історія зарубіжних країн. — Київ, 2007. — С. 84—88.
9. Трофименко Н. В. Мир без глобализации: антиглобализм в современном мире / Н. В. Трофименко // Українська державність: історія і сучасність: збірник матеріалів 4 Всеукраїнської науково-практичної конференції для студентів і молодих науковців (30 листопада 2007 р.). / За заг. ред. К. В. Балабанов. У 2-х частинах. — Ч. 2. — Маріуполь : МДГУ, 2007. — С. 130—132.
10. Трофименко М. В. Джерела фінансування антиглобалістського руху / М. В. Трофименко // Особливості інтеграції України в світовий економічний та політико-правовий простір: матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції (07 грудня 2007 р.) / Укл.: Беззубченко О. А., Дубенюк Я. А., Марена Т. В., Мітюшкіна Х. С.; за заг. ред. к.е.н., проф. Булатової О. В. — Маріуполь : МДГУ, 2007. — С. 22—24.
11. Трофименко М. В. Ідеологія та джерела фінансування антиглобалістського руху / М. В. Трофименко // Українська державність: історія і сучасність: збірник матеріалів 5 Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих вчених (28 листопада 2008 р.). / За заг. ред. К. В. Балабанова. — Маріуполь, 2008. — С. 315—318.
12. Трофименко М. В. Економічна складова антиглобалістського руху / М. В. Трофименко // Особливості інтеграції України в світовий економічний та політико-правовий простір: матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції (05 грудня 2008 р.). / Укл.: Беззубченко О. А., Гапонюк О. І., Дубенюк Я. А., Марена Т. В., Мітюшкіна Х. С.; За заг. ред. к.е.н., проф. Булатової О. В. — Маріуполь : МДГУ, 2008. С. 38—40.

13. Трофименко М. В. Антиглобалізм як сучасний суспільно-політичний процес / М. В. Трофименко // Матеріали XI підсумкової науково-практичної конференції викладачів МДГУ: зб. наук. праць / За заг. ред. К. В. Балабанова. — Маріуполь : МДГУ, 2009. — С. 339—341.
14. Трофименко М. В. Антиглобалістський рух як політичний процес сучасного світу / М. В. Трофименко // Українська державність: історія і сучасність: збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих вчених (26 листопада 2009 р.). Частина II / За заг. ред. К. В. Балабанова. — Маріуполь, 2009. — С. 75—76.
15. Трофименко М. В. Діяльність антиглобалістських організацій у регіонах Північної Америки та Європи / М. В. Трофименко // Особливості інтеграції України в світовий економічний та політико-правовий простір: матеріали V Всеукраїнської науково-практичної конференції (11 грудня 2009 р.). / Укл.: Беззубченко О. А., Гапонюк О. І., Дубенюк Я. А., Марена Т. В., Мітюшкіна Х. С.; За заг. ред. к.е.н., проф. Булатової О. В. — Маріуполь : МДГУ, 2009. — С. 41—43.
16. Трофименко М. В. Антиглобалістські організації Азії / М. В. Трофименко // Матеріали XII підсумкової науково-практичної конференції викладачів МДГУ: зб. наук. праць/ За заг. ред. К. В. Балабанова. — Маріуполь : МДГУ, 2010. — С. 349—351.
17. Трофименко М. В. Європейський антиглобалістський рух / М. В. Трофименко // Політ. Сучасні проблеми науки: тези доповідей X Міжнародної науково-практичної конференції студентів та молодих учених (м. Київ, 7-9 квітня 2010 р.). / Редкол. М. С. Кулик та ін. — К. : Вид-во Нац. авіац. ун-ту «НАУ-друк», 2010. — Т. 2. — С. 247.
18. Трофименко Н. В. Антиглобализм – общественно-политическое движение современности / Н. В. Трофименко // Материалы Международного молодежного научного форума «ЛОМОНОСОВ-2010» / Отв. ред. И. А. Алешковский, П. Н. Костылев, А. И. Андреев, А. В. Андриянов. [Электронный ресурс]. — Режим доступа: http://lomonosov-msu.ru/archive/Lomonosov_2010/17.htm

АНОТАЦІЇ

Трофименко М. В. Антиглобалістський рух і Україна: політологічний аналіз. Рукопис (179 стор.).

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук за спеціальністю 23.00.02 – політичні інститути та процеси. – Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф.Кураса НАН України, Київ, 2011.

У роботі систематизовано понятійно-категоріальний апарат дослідження антиглобалістського руху, визначено типології антиглобалістських організацій за рахунок

введення додаткових класифікаційних одиниць, їх систематизації, а саме: за видами, формами діяльності тощо. Обґрунтовані організаційно-економічні засади функціонування антиглобалістських організацій, а саме визначено основні джерела фінансування, напрями використання залучених коштів, механізми звітування тощо. Доведене існування зв'язку між формами та методами діяльності антиглобалістських організацій та регіоном їх розміщення. Розглянуті особливості діяльності антиглобалістських організацій у Європі та Україні.

Ключові слова: антиглобалізм, антиглобалістський рух, альтерглобалістський рух, суспільно-політичний процес, організаційно-економічні засади функціонування, антиглобалістські організації.

Трофименко Н. В. Антиглобалистское движение и Украина: политологический анализ. Рукопись (179 стр.).

Диссертация на соискание ученой степени кандидата политических наук по специальности 23.00.02 – политические институты и процессы. – Институт политических и этнонациональных исследований им. И.Ф. Кураса НАН Украины, Киев, 2011.

В работе систематизирован понятийно-категориальный аппарат исследования антиглобалистского движения, определены типологии антиглобалистских организаций путем введения дополнительных классификационных единиц, их систематизации, а именно: по видам, формам деятельности и т. д. Обоснованы организационно-экономические основы функционирования антиглобалистских организаций, а именно определены основные источники финансирования, направления использования привлеченных средств, механизмы отчетности. Доказано существование связи между формами и методами деятельности антиглобалистских организаций и регионом их размещения. Рассмотрены особенности деятельности антиглобалистских организаций в Европе и Украине.

Ключевые слова: антиглобализм, антиглобалистское движение, альтерглобалистское движение, общественно-политический процесс, организационно-экономические основы функционирования, антиглобалистские организации.

Trofymenko M. V. Antiglobalization Movement and Ukraine: Political Analysis. Manuscript (179 pages).

Thesis for the degree of candidate in political science; Major 23.00.02 – Political Institutes and Processes. – National Academy of Sciences of Ukraine, Kuras Institute of Political and Ethnic Studies, Kyiv, 2011.

The conceptual and categorical apparatus of research of the antiglobalization movement have been systemized. The definitions of "antiglobalism", "antiglobalization movement" and "alterglobalization

movement" have been determined. The theoretical and methodological bases of Ukrainian antiglobalization organizations activities have been considered in the context of the development of European model of the antiglobalization movement.

The scientific and methodological bases of the antiglobalization movement as public and political process have been determined through the introduction in Ukrainian historiography new scientific sources and literature, particularly in foreign languages, which allow to study the antiglobalization movement more deeply. The typology of the antiglobalization movement has been researched by introducing additional classification units, their systematization of such criteria as types, forms of activities, etc. The organizational and economic principles of antiglobalization organizations functioning have been justified, as the mane sources of financing, lines of borrowed funds, reporting mechanisms have been determined.

The link between forms and methods of activities of the antiglobalization organizations and regions of their accommodation, namely North and Latin American, European, Asian, African, has been substantiated and proved.

Key words: antiglobalism, antiglobalization movement, alterglobalization movement, social and political process, organizational and economic principles of functioning, antiglobalistic organizations.